

Sygn. akt II UK 427/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 stycznia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z wniosku D. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 stycznia 2015 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 17 stycznia 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok, poprzedzający go wyrok Sądu
Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. z dnia
7 sierpnia 2012 r., sygn. akt [...] oraz poprzedzające ten wyrok
decyzje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. z dnia
9 listopada 2011 r. i 27 lutego 2012 r. i sprawę przekazuje
organowi rentowemu do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 17 stycznia 2013 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację organu rentowego - Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. z dnia 7 sierpnia 2012 r., zmieniającego decyzje organu rentowego z dnia 9 listopada 2011 r. i 27 lutego 2012 r. i przyznającego wnioskodawczyni D. P. prawo do emerytury od dnia 14 kwietnia 2009 r. W sprawie ustalono, że wnioskodawczyni, urodzona w dniu 14 kwietnia 1949 r., przesiedliła się do Niemiec i mieszka tam od dnia 2 listopada 1990 r. W dniu 28 kwietnia 2008 r. zgłosiła wniosek o przyznanie emerytury po ukończeniu 60 roku życia, z tytułu 28 lat, 5 miesięcy i 2 dni okresów składkowych, nieskładkowych i uzupełniających przebytych w Polsce przed przesiedleniem. Wniosek został złożony za pośrednictwem Niemieckiego Ubezpieczenia Emerytalno-Rentowego (*Deutsche Rentenversicherung*). Organ rentowy ustalił, że wnioskodawczyni wykazała 28 lat, 5 miesięcy i 2 dni polskich okresów składkowych, nieskładkowych i uzupełniających, a następnie decyzjami z dnia 9 listopada 2011 r. i z dnia 27 lutego 2012 r. odmówił prawa do emerytury, powołując się na postanowienia umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym, podpisanej w Warszawie w dniu 9 października 1975 r. (Dz.U. z 1976 r. Nr 16, poz. 101 ze zm.; dalej „umowa z 1975 r.”), zgodnie z którą – w ocenie organu rentowego – obowiązek wypłacania emerytury przejęła strona niemiecka. Przesiedlenie wnioskodawczyni z Polski do Niemiec nastąpiło w czasie obowiązywania tej umowy, zastąpionej następnie umową między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym, sporządzoną w Warszawie w dniu 8 grudnia 1990 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 108, poz. 468; dalej „umowa z 1990 r.”). Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 7 sierpnia 2012 r. zmienił zaskarżone decyzje i przyznał wnioskodawczyni prawo do emerytury od dnia 14 kwietnia 2009 r. Uwzględniając odwołanie wnioskodawczyni, Sąd przyjął, że umowa z 1975 r. nie ma do niej zastosowania, gdyż prawo do emerytury nabyła w czasie obowiązywania umowy z 1990 r., zatem należało zastosować art. 24 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm. – obecnie jednolity tekst. Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm. - dalej „ustawa o emeryturach i rentach z FUS”).

W apelacji pozwany zarzucił naruszenie art. 6 i art. 7 ust. 2 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność gospodarczą na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się po Wspólnocie (Dz.U.UE. L.1971.149.2; dalej „rozporządzenie 1408/71”) w związku z umową z 1975 r.

Sąd Apelacyjny, oddalając apelację organu rentowego, wyrokiem z dnia 17 stycznia 2013 r. potwierdził nabycie przez ubezpieczoną prawa do emerytury po ukończeniu wieku emerytalnego (60 lat) i wykazaniu wymaganych okresów ubezpieczenia w Polsce. Sąd drugiej instancji oparł rozstrzygnięcie na sformułowanym w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2010 r., II UK 152/09 (OSNP 2011 nr 13-14, poz. 193) poglądzie, że zgodnie z art. 27 ust. 1 zdanie pierwsze umowy z 1990 r., o stosowaniu zasad przyznawania świadczeń przewidzianych umowie z 1975 r. nie decyduje chwila przesiedlenia do Niemiec, lecz nabycie prawa do świadczeń przed dniem 1 stycznia 1990 r. Prawo do świadczeń na podstawie umowy z 1990 r. ustalane jest w sposób podobny do regulacji wspólnotowej, według zasady proporcjonalności, przy równoległym uwzględnianiu okresów ubezpieczenia przebytych przez uprawnionego po dniu 1 stycznia 1991 r. w obydwu państwach (art. 17-18). W myśl postanowień tej umowy, w razie zaistnienia niepokrywających się okresów ubezpieczenia w obu państwach, prawo do świadczeń ustala się na podstawie przepisów obowiązujących w państwie, w którym zostały przebyte, a każda z właściwych instytucji zapewnia emeryturę w wysokości odpowiadającej co do zasady proporcji okresu ubezpieczenia na swoim terytorium w stosunku do całego uwzględnionego okresu ubezpieczenia. Orzeczenie o niezastosowaniu wobec wnioskodawczyni postanowień umowy z 1975 r. w związku z nieuzyskaniem – ze względu na datę powstania prawa do emerytury – statusu kreowanego jej postanowieniami, Sąd drugiej instancji wsparł wykładnią przepisów rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność gospodarczą na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się po Wspólnocie (Dz.Urz.UE, L.1971.149.2; dalej „rozporządzenie nr 1408/71”) oraz przepisów

rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów ubezpieczenia (Dz.Urz.UE, L 166.1 ze zm.; dalej „rozporządzenie nr 883/2004”), zgodnie z którymi umowa z 1975 r. zachowała moc tylko w zakresie określonym w art. 27 ust. 2 – 4 umowy z 1990 r.

W skardze kasacyjnej od tego wyroku pełnomocnik organu rentowego zarzucił naruszenie prawa materialnego – art. 6 rozporządzenia nr 1408/71 przez niezastosowanie, a w konsekwencji przyjęcie, że pomimo zastąpienia postanowień wszystkich konwencji o zabezpieczeniu społecznym wiążących dwa Państwa Członkowskie, z zastrzeżeniem art. 7, postanowieniami tego rozporządzenia, przepisem obowiązującym jest art. 27 ust. 1 umowy z 1990 r., choć przepis ten nie obowiązuje od 1 maja 2004 r.; - art. 7 rozporządzenia nr 1408/71 przez niezastosowanie i w konsekwencji przyjęcie, iż w odniesieniu do osoby posiadającej miejsce zamieszkania w Niemczech nieprzerwanie od 1990 r. nie ma zastosowania umowa z 1975 r.; - art. 4 ust. 1 umowy z 1975 r. przez niezastosowanie, a w konsekwencji przyjęcie, że emeryturę dla osoby mieszkającej w Niemczech nieprzerwanie od 1990 r. przyznaje organ rentowy na podstawie art. 24 ustawy o emeryturach i rentach z FUS; - art. 24 tej ustawy przez jego niewłaściwe zastosowanie, będące konsekwencją przyjęcia, iż w niniejszej sprawie dla oceny przesłanek dla nabycia prawa do emerytury właściwe są przepisy prawa polskiego, oraz naruszenie przepisów postępowania – art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez niewyjaśnienie podstawy prawnej wyroku sądu drugiej instancji, a w szczególności nie odniesienie się do sformułowanego w apelacji organu rentowego zarzutu naruszenia art. 6 i art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1408/71, na mocy których przepis art. 27 ust. 1 umowy przestał obowiązywać z dniem 1 maja 2004 r. W oparciu o przedstawione zarzuty wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznając skargę kasacyjną, Sąd Najwyższy skierował do rozstrzygnięcia przez skład powiększony zagadnienia prawnego „czy nabywa prawo do polskiej

emerytury po 1 stycznia 1991 r. osoba, która przed tą datą przesiedliła się do Republiki Federalnej Niemiec i nadal tam zamieszkuje”.

Postanowieniem z dnia 17 września 2014 r., II UZP 2/14, Sąd Najwyższy w składzie powiększonym odmówił podjęcia uchwały, wyrażając jednocześnie pogląd, że osoby, które osiągnęły w Polsce okresy ubezpieczenia wystarczające do uzyskania praw emerytalnych na podstawie prawa polskiego i następnie przed dniem 1 stycznia 1991 r. przesiedliły się do Niemiec w rozumieniu umowy z 1975 r., mogą nabyć prawo do świadczeń z polskiego systemu ubezpieczenia społecznego, jeżeli okresy te nie zostały uwzględnione dla celów ustalania prawa do emerytury w Niemczech.

Skład Sądu Najwyższego rozpoznający skargę kasacyjną organu rentowego w tej sprawie pogląd ten w pełni podziela, akceptując także rozważania składu powiększonego, które doprowadziły do powyższej konstatacji. Powyższe przekłada się na ocenę zasadności skargi kasacyjnej.

Ustalone i wiążące w postępowaniu ze skargi kasacyjnej ustalenia wskazują na potrzebę analizy uzgodnień między Polską i Republiką Federalną Niemiec zawartych w umowie z 1975 r. Ukształtowała ona – w ogólności - wzajemne stosunki, stosując zasadę włączenia uprawnionych do systemów prawnych miejsca zamieszkania, co również oznacza, że osoby, które przesiedliły się z Polski nabywały – ze względu na zaistniałe przed przesiedleniem okresy ubezpieczenia i związane z tym okoliczności – emerytury ustalone tak, jakby okresy ubezpieczenia zostały przebyte w Niemczech (art. 4 ust. 1 i 2 w związku z art. 15 ust. 2 umowy z 1975 r.). Innymi słowy po przesiedleniu tzw. ekspektatywy emerytalne w stosunku do polskich instytucji ubezpieczeniowych były przenoszone na instytucje niemieckie bez zwrotu składek (art. 6 ust. 3 umowy), ale też bez możliwości wypłacania emerytur poza krajem przesiedlenia (RFN), bowiem zgodnie z art. 4 ust. 3 umowy, wypłata była dokonywana wyłącznie na terytorium działania instytucji zobowiązanej według miejsca zamieszkania, zgodnie z podstawową zasadą prawa niemieckiego, tylko na terytorium Niemiec. Z uwagi na tę regulację międzynarodową, art. 65 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm.) przewidywał zawieszenie prawa do emerytury w razie wyjazdu za granicę. Po zmianie miejsca zamieszkania

na teren państwa pierwotnego zamieszkania obowiązek ustalenia prawa i wypłaty renty (emerytury) powstawał według prawa *loci* (kraju zamieszkania). Na podstawie obowiązującej od dnia 1 października 1991 r. umowy z 1990 r., zawartej po zjednoczeniu Niemiec, utrzymany został stosunek stron umowy z 1975 r. do okresów ubezpieczenia przebytych w drugim państwie przed przesiedleniem, przy czym ustalono graniczny termin przesiedlenia na dzień 31 grudnia 1990 r. lub najpóźniej do dnia 30 czerwca 1991 r. (art. 27 ust. 3 umowy z 1990 r.). Postanowiono również, że nowa umowa, zachowuje (nie narusza) prawa nabyte do dnia 1 stycznia 1991 r. na podstawie umowy z 1975 r.

Stosowanie postanowień umowy z 1975 r. między Polską a Niemcami, jako państwami członkowskimi Unii, potwierdzone zostało najpierw w art. 6 rozporządzenia nr 1408/71, przez wymienienie w pkt 19 załącznika III, zgodnie z warunkami i zakresem określonymi w art. 27 ust. 2–4 umowy z 1990 r. oraz jej art. 11 ust. 3, art. 19 ust. 4, art. 27 ust. 5 i art. 28 ust. 2. Powstał w ten sposób stan prawny, w którym – mimo przyjęcia w umowie z 1990 r. zasady proporcjonalnego ustalania prawa do świadczeń emerytalnych i rentowych (art. 17-18) - okresy ubezpieczenia nieprzebyte na obszarze Republiki Federalnej Niemiec oraz okresy zaliczone zgodnie z prawem o rentach obcych uprawniały do nabycia emerytury niemieckiej (por. ustawę dnia 7 sierpnia 1953 r. o rentach obcych i rentach zagranicznych – FRG, a następnie ustawę z dnia 25 lutego 1960 r. o nowym uregulowaniu rent obcych i zagranicznych – FANG).

Umowa z 1975 r. została następnie wymieniona w załączniku II do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 988/2009 z dnia 16 września 2009 r. zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 833/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego oraz określającego treść załączników (Dz.Urz. UE L 284.43), jako stosowana „zgodnie z warunkami i zakresem określonymi w art. 27 ust. 2–4 umowy z 1990 r. (zachowanie na podstawie umowy z 1975 r. statusu prawnego osób, które zamieszkały na terytorium Niemiec lub Polski przed dniem 1 stycznia 1991 r. i które nadal mieszkają na tym terytorium)”. Tak więc uzgodnienia dwustronne, według których osoba wykazująca polskie okresy ubezpieczenia w wymiarze uprawniającym do emerytury polskiej mogła uprawnienie to po przesiedleniu zrealizować tylko przez

niemieckie organy rentowe i tylko na terytorium Niemiec, utrzymane zostały na warunkach art. 27 ust. 2-4, a więc nienaruszalności roszczeń i uprawnień nabytych do dnia 1 stycznia 1991 r. w jednej z umawiających się stron na podstawie umowy z 1975 r. tak długo, jak długo osoby te, także po dniu 31 grudnia 1990 r., mieszkają na terytorium tej strony. Stosownie do art. 27 ust. 2 zdanie drugie umowy z 1990 r., w odniesieniu do roszczeń tych osób, w zaopatrzeniu emerytalnym nadal obowiązują postanowienia umowy z 1975 r.; w tym wypadku dla warunków powstania roszczenia i wysokości świadczenia właściwe są przepisy prawne obowiązujące w miejscu zamieszkania dla okresów ubezpieczenia, które tam zostały przebyte.

Zastosowanie art. 4 umowy z 1975 r., jako przepisu szczególnego wynikającego z dwustronnej umowy o zabezpieczeniu społecznym, do której Polska i Niemcy przystąpiły przed objęciem ich stosunków w zakresie ubezpieczenia społecznego prawem Unii, należy obecnie oceniać według zasady wyrażonej w art. 8 rozporządzenia nr 883/2004, obowiązującego w czasie wydania zaskarżonych decyzji (art. 87 ust. 3, 90 i 91). W końcowej części ust. 1 tego przepisu przewidziano dalsze stosowanie instrumentów koordynacji wchodzących w zakres rozporządzenia, wiążących państwa członkowskie na podstawie umów dwustronnych poprzedzających rozporządzenie. Te umowy stosowane są nadal pod warunkiem, że są korzystniejsze dla beneficjentów lub jeżeli wynikają ze szczególnych okoliczności o charakterze historycznym, a ich skutek jest ograniczony w czasie. Tylko w tych warunkach osoba migrująca nie może być pozbawiona uprawnień wynikających z umów bilateralnych ze względu na wejście w życie wspólnotowej koordynacji (wyroki ETS w sprawie Petroni, z dnia 21 października 1975 r., 24/75, oraz w sprawie Roenfeldt, z dnia 7 lutego 1991 r., C-227/89). Zachowanie dawnych zobowiązań ma więc podwójny aspekt – uzasadnienie historyczno-prawne oraz to, że sytuacja uprawnionych jest według nich uregulowana w sposób bardziej dla nich korzystny.

Warto też wspomnieć, że jest oczywiste, iż zachowanie uzgodnionego w 1975 r. statusu prawnego osób, które przenieśli swoje miejsce zamieszkania z Polski na terytorium Niemieckiej Republiki Federalnej albo po dniu 3 października

1990 r., a przed dniem 1 stycznia 1991 r. do zjednoczonych Niemiec i nadal mieszkają na ich terytorium, wynika ze szczególnych okoliczności historycznych.

Niezależnie od tych uwag (powoływanych za uzasadnieniem postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2014 r.), w sprawie występuje także inny istotny problem prawny, dotyczący usunięcia kolizji uprawnień i roszczeń powstałych w wyniku zastosowania wobec osób, które przesiedliły się do Niemiec przed dniem 1 stycznia 1991 r. zasad umowy z 1975 r. W okolicznościach sprawy sprowadza się on do możliwości ustalenia praw emerytalnych na podstawie prawa polskiego z uwzględnieniem wyłącznie polskich okresów ubezpieczenia sprzed dnia 1 stycznia 1991 r. przez osobę, która przed tym dniem przesiedliła się do Niemiec i nie zmieniła miejsca zamieszkania.

W okolicznościach sprawy trzeba zauważyć, że przeniesienie miejsca zamieszkania z Polski do Niemiec nie uniemożliwia nabycia prawa do emerytury z tytułu okresów ubezpieczenia w Polsce, tyle że świadczenia takie (przyznane według zasad przewidzianych w umowie z 1975 r.) przysługują jedynie przez okres zamieszkiwania na terytorium państwa, którego instytucja ubezpieczeniowa ustaliła świadczenie. W tym czasie osoba pobierająca rentę nie ma roszczenia do instytucji ubezpieczeniowej drugiego państwa z tytułu okresów ubezpieczenia, okresów zatrudnienia oraz okresów z nimi zrównanych w drugim państwie (art. 4 ust. 3 umowy z 1975 r.). Zgodnie z tym stwierdzeniem, miejsce zamieszkania w ujęciu art. 4 ust. 3 umowy z 1975 r. nie jest przesłanką nabycia prawa do świadczenia, lecz warunkiem jego realizacji (wypłaty) przez czas zamieszkiwania na terytorium państwa, którego instytucja ubezpieczeniowa ustaliła świadczenie na podstawie ust. 1 i 2 tego przepisu. Samo dalsze zamieszkiwanie w Niemczech nie wpływa na ustalenie prawa do świadczeń przez polski organ rentowy, chyba że okoliczności tej towarzyszy pobieranie świadczeń przyznanych przez instytucję miejsca zamieszkania z wykorzystaniem okresów ubezpieczenia w Polsce.

Powyższe uzasadnia przedstawione wyżej stanowisko, według którego skoro prawo do emerytury powstaje *ex lege*, osoby, które osiągnęły w Polsce okresy ubezpieczenia wystarczające do uzyskania praw emerytalnych na podstawie prawa polskiego i następnie przesiedliły się do Niemiec przed dniem 1 stycznia 1991 r., mogą nabyć prawo do świadczeń z polskiego systemu ubezpieczenia społecznego,

w którym miejsce zamieszkania nie jest przesłanką prawa. Na podstawie regulacji prawno-międzynarodowych różnicuje się wyłącznie to, w jakim państwie okresy te zostaną uwzględnione, co może być dla danej osoby mniej albo bardziej korzystne, gdy się weźmie pod uwagę, że zasada terytorializmu obejmująca nabycie prawa do świadczeń oraz ich wypłatę sprzeciwia się wprost podstawowym celom integracji europejskiej, tj. ułatwianiu przepływu osób wewnątrz Unii (por. wyrok TSUE z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawach połączonych Doris Habelt, Martha Möser i Peter Wachter przeciwko Deutsche Rentenversicherung Bund, C-396/05, C-419/05 i C-450/05).

Nie ulega przy tym wątpliwości, że dla uprawnionych w związku przesiedleniem bardziej korzystne są świadczenia wypłacane na podstawie prawa niemieckiego, jednak szersze traktowanie „korzyści” pozwala na wartościowanie także z punktu widzenia czasu wypłacania świadczeń, biorąc pod uwagę, że według polskiego prawa ubezpieczeń społecznych wnioskodawczyni nabywa prawo do emerytury w wieku 60 lat, a więc wcześniej niż przysługiwałoby ono na podstawie prawa niemieckiego. Oznaczać to może, że uprawnienie wynikające z umowy z 1975 r. nie może być interpretowane jako oczywiście bardziej korzystne w kontekście art. 8 ust. 1 zdanie drugie rozporządzenia nr 883/2004.

W wyniku tego, że wnioskodawczyni przez przesiedlenie się zmieniła kraj zamieszkania, korzysta z regulacji przewidzianej w art. 48 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), nie może więc znaleźć się w gorszym położeniu niż osoba, której sytuacja nie wykazuje żadnych elementów transgranicznych (por. wyrok TSUE w sprawie Janiny Wencel przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 16 maja 2013 r., C- 89/10 i w sprawie Aldegondy van den Booren przeciwko Rijksdienst voor Pensioenen z dnia 7 marca 2013 r., C-127/11). Równe traktowanie świadczeń, dochodów, okoliczności lub zdarzeń (art. 5 rozporządzenia nr 883/2004), jak również sumowanie okresów (art. 6 rozporządzenia nr 883/2004) nie może pozostawać bez znaczenia dla traktowania okresów ubezpieczenia przypadających przed przesiedleniem się, także przy wzięciu pod uwagę, że Traktat nakazuje przyjmowanie w dziedzinie zabezpieczenia społecznego takich regulacji, które umożliwią zaliczenie wszystkich okresów uwzględnianych w prawie poszczególnych państw w celu nabycia i

zachowania prawa do świadczeń oraz naliczenia ich wysokości. Przepis art. 7 rozporządzenia nr 883/2004 realizuje gwarancję zachowania w zakresie zabezpieczenia społecznego praw i korzyści nabytych i będących w czasie nabywania przez osoby korzystające ze swobody przemieszczania się. Elementem tej gwarancji jest zakaz dyskryminacji tych osób (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości w sprawie K. Tas-Hagen, R.A. Tas przeciwko Raadskamer WUBO van de Pensioen Uitkeringsraad z dnia 26 października 2006 r. C-192/05 oraz w sprawie Haliny Nerkowskiej przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, z dnia 22 maja 2008 r., C-499/06). Gwarancja ta polega także na wyłączeniu możliwości obniżenia, zmiany, zawieszenia, wstrzymania lub konfiskaty świadczeń pieniężnych należnych na podstawie ustawodawstwa jednego lub kilku państw z tego powodu, że beneficjent mieszka w innym państwie członkowskim. Należy jednak uwzględnić wyrażony w art. 10 rozporządzenia nr 883/2004 zakaz kumulacji świadczeń za ten sam okres ubezpieczenia. Jeśli okres ubezpieczenia, zatrudnienia lub zrównany z nim przypadał przed dniem przesiedlenia się, to może być uwzględniony przez instytucję jednego państwa członkowskiego tylko raz.

Jak wynika z okoliczności sprawy, pozwany organ rentowy (ZUS Oddział w O.) odmówił wnioskodawczyni ustalenia prawa do emerytury z tytułu okresów ubezpieczenia osiągniętych w Polsce bez upewnienia się, że ustalono jej świadczenia na podstawie prawa niemieckiego, a ta kwestia ma istotne znaczenie dla wyrokowania, ponieważ nie jest dopuszczalne arbitralne uwzględnienie okresów ubezpieczenia w innym państwie przez określoną instytucję danego państwa ani podwójne uwzględnienie tych samych okresów (art. 10 rozporządzenia nr 883/2004; por. też wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 2014 r., II UK 456/13 i z dnia 27 lutego 2014 r., II UK 334/13, niepubl.).

Przyznanie lub odmowa prawa do emerytury przez instytucję ubezpieczeniową państwa będącego członkiem Unii Europejskiej, będącego stroną wcześniej zawartych umów o ubezpieczeniu społecznym, wymagało – ze względu na ewentualne zastosowanie umowy z 1975 r. – uprzedniego wdrożenia procedury właściwej unijnej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, prowadzącej do ustalenia zaistnienia prawotwórczego faktu uwzględnienia polskich okresów ubezpieczenia na podstawie niemieckich przepisów ubezpieczeniowych. Procedura

ta została zresztą wszczęta przez ubezpieczoną, która okresy ubezpieczenia w Polsce objęła wnioskiem złożonym zgodnie z art. 36 rozporządzenia Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych i ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (tekst skonsolidowany: Dz.U. L 28, 30.1.1997, s. 1; dalej – „rozporządzenie nr 574/72”). Wniosek powinien być przesłany z formularzem zawierającym dane dotyczące okresów ubezpieczenia ukończonych zgodnie z ustawodawstwem stosowanym przez tę instytucję, w której został złożony (art. 41 – 43 rozporządzenia nr 574/72) lub – po wejściu w życie przed wydaniem zaskarżonych decyzji art. 47 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 18 września 2009 r. dotyczącego wykonania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. L 284 z 30.10.2009 r., s. 1-42) – na jego podstawie.

W wyroku z dnia 6 czerwca 2013 r., II UK 333/12, (OSNP 2014 nr 3, poz. 47), Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na konieczność dostosowania się przez instytucje państwa, w którym obowiązują rozporządzenia o koordynacji do trybu nakazującego zwrócenie się do instytucji innego państwa członkowskiego, niezwłocznego dostarczenia lub wymiany między sobą wszystkich danych niezbędnych do ustanowienia i określenia praw i obowiązków osób, do których ma zastosowanie rozporządzenie podstawowe. Przekazywanie tych danych odbywa się bezpośrednio pomiędzy samymi instytucjami lub za pośrednictwem instytucji łącznikowych. Zastosowanie ma również decyzja nr A1 Komisji Administracyjnej w sprawie ustanowienia procedury dialogu i koncyliacji w zakresie ważności dokumentów, określenia ustawodawstwa właściwego oraz udzielania świadczeń na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 (Dz.U. UE C 106 z 24 kwietnia 2010 r.).

W procedurze rozstrzygnięcia kolizji systemów zabezpieczenia społecznego przewidziana jest także możliwość ponownego rozpatrzenia przez zainteresowane instytucje na podstawie art. 48 rozporządzenia nr 987/2009 wydanych decyzji, gdyby okazało się, że wzajemne oddziaływanie decyzji podjętych przez dwie

instytucje ubezpieczeń społecznych mogło wpłynąć w sposób niekorzystny na prawa wnioskodawcy.

W sprawie wnioskodawczynie polski organ rentowy uzyskał od instytucji niemieckiej – na zasadach określonych w art. 76 rozporządzenia nr 883/2004 – informacje ograniczone do ustalenia miejsca jej zamieszkania. Nie jest to jednak wystarczające, do uzyskania przez polski organ rentowy potwierdzenia, że instytucja niemiecka ustaliła prawo wnioskodawczynie do emerytury według prawa niemieckiego w wyniku uwzględnienia okresów ubezpieczenia w Polsce przed jej przesiedleniem się na podstawie art. 4 umowy z 1975 r.

Mając to na względzie Sąd Najwyższy uznał za celowe uchylenie nie tylko zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji, lecz także decyzji organu rentowego, aby organ ten rozpoznał sprawę we właściwym trybie (art. 477^{14a} w związku z art. 398¹⁵ k.p.c.).